

■ ■ ■ FEHÉR FERENC ÉS A TOPOLYAIK ■

Öt éve halott a költő, a város távoli határának, pontosabban egy nagyfényi cselédanyagának a szülötte, akinek azonban bölcsőjét már Topolya ringatta, világra csodálkozó gyermeki kíváncsiságát a Kálvária környéke és a néhai Epreskert oldotta. Itt serdült ifjúvá, és azt is itt tapasztalta először, hogy a szándék, a terv nem mindig válik valóra.

Aztán mégiscsak jöttek a gimnáziumi évek, s a kíváncsi értelem új horizontok felé táguhatott. Ám az alapélmény: az otthonhoz (különösen az édesanyjához), szülőföldhöz kapcsoló érzelmi szálak ezzel nem halványodtak, ellenkezőleg, valami váteszi ómenként mind mélyebbre és mélyebbre hatoltak, hogy igazi mélységüket már a végleges elszakadás idegenségéből hallassák egyre többször és egyre fájóbban.

Először 1978-ban kezdett érdekelni a dolog: mi lehet az oka, hogy az itthon is és országhatáron túl is ünnepelt költőt, akinek 50. születésnapjáról tekintélyes anyaországi és hazai intézmények emlékeztek meg, szülőfaluja, Topolya nem ismeri, agyonhallgatja. Talán a költő fordított volna hátat szülőfalujának, és ezért e rideg, nemtörődöm viszonyulás?

Erről azonban szó sincs! A költő nemhogy nem fordított hátat, de utolsó leheletéig féltő, meleg szeretettel beszélt, írt Topolyáról. Pályája kezdetén meg éppen szembetűnően sok a topolyai vonatkozású verse. Második kötetét például Topolyának, a topolyaiaknak ajánlotta:

*Azoknak szól, akik küldtek,
mostoha, szép gyermeküknek.
Cseréparcú parasztnak,
kik munkához sosem fognak
az én hitese álmom nélkül.
Azoknak szól, akik láttak
mellét szopni jó anyámnak,
futó gyermekéveimben
fára mászni kurta ingben,
labdázni az epres fűvén,
mélázni a tűzhely tűzén,
könyvek fölött megörnyedni,
idő előtt öregedni.
Azoknak szól, kik bár láttak,
se nem védtek, sem gyaláztak,*

*akik azért nem ismertek,
mert Bácskában írtam verset.*³²

Úgy hatnak ezek a sorok szívbe markoló keserű panaszukkal, mintha a Janus Pannonius óta eltelt félezer év alatt mi sem változott volna ezen a tájon.

Pedig ekkor már (1956-ban) második kötete lát napvilágot, és a szép szót is becsülő vajdasági magyar irodalmi közvélemény a feljövő fiatalok között az egyik legígéretesebb költőjének tartja. Versei alapján a kritika is a bácskai táj, a paraszti hagyományok lírai hangoltságú, bár kissé érzelmes énekesének.

Topolyai vonatkozásban mindez úgy tükröződik, hogy versei alapján fölvezethetnénk Topolya, ha nem is teljes, de igen részletes topográfiai térképét. Szereti Topolyát, ragaszkodik hozzá, a topolyaiakhoz, és igényli azok viszonzszeretét:

*Rejts el magadba, Nagykert, Kőfal-utca,
vigasztalj, falum; fiadnak hazudsz, ha
elfordítod arcod*

kezdi az *Övig a földbe ásva* című kötetében a *Bácskai útinapló* ciklus *Topolyánál* című lírai kitérője versét, majd a kétely hangján folytatja:

*Ki ismer itt? Nem is volt igaz talán,
hogy nékem itt nótás, jó anyám
valaha cipót szakajtott...
Én változtam, s ti a régiek vagytok?*

A kétely bensőt marcangoló kérdései ezek, melyek a folytatásban sem csitulnak, oldódnak:

*Szívem kínálok, s nem égi malasztot.
Ez lenne a bűnöm?*

32 Ajánlás. Az *Álom a dűlőutak szélén* c. kötet (1956) bevezető verse.

Önkéntelenül is József Attila *Nagyon fáj* című kötetének egyik sora jut eszembe:

33 József Attila: *Levegőt*

*Ki ugrott volna egy jó szóra nyomban...*³³

S aztán, ahogyan József Attila sem, költőnk sem restelli hangos férfiszóval őszintén megvallani:

*Fiatok küszöbötökön térdepel,
verseimmel tiértetek égek el
kínzó, lassú tűzön.*

Szívem kínálom, s nem égi malasztot, ez lenne a bűnöm? – tör fel a költőből a keserű kérdés, s inkább csak saját maga megnyugtatóására, mint nemtörődöm falubelijeinek meggyőzésére írja a sorokat:

*Szép hangú pap volt itt már dögivel,
de nem mentünk előbbre semmivel
prédikációval.
Gót palotát emelt az ájtatos
egyház-úr, s ablaka se volt a sok
vályogból vert ólnak.*

És aztán, mint aki már tisztában van mindennel, ezeket a lélek-búvár számára is sokat sejtető sorokat fiatalságának hetyke magabiztosságával – bár kissé ugyan rezignáltan – mintegy függelékként, zárójelben odaveti az őt semmibe vevőknek:

*(búsongok itt a kocsmaasztalon,
a semmibe meredten...
Falum most csendben elhagyom;
a cenhem kifizettem.)*

Fizikai értelemben, de költészete kiteljesedését illetően is igaz a sor: *falum most csendben elhagyom*.

A második kötetet követő verseiben költészetének horizontja egyre tágul, terebélyesedik, de hogy végleg hátat fordított volna Topolyának, vagy hogy végérvényesen elszakadt volna Topolyától, egy percig sem igaz.

Tény viszont, hogy a topolyaiak ekkor sem, ezután sem zárták a szívükbe, keresték a vele való kapcsolatot, a felé vezető utat. Ha hazalátogatott, úgy jött, hogy a legszűkebb családon, rokonságon kívül senki sem tudta, illetve nem akarta tudni. Senki sem hívta, invitálta, s ha olykor-olykor sor került is egy-egy iskolai író-olvasó találkozóra, a kezdeményezők szinte rendre idegenek, kívülállók voltak. Még a

Művésztelepre is kerülő úton kellett meghívatnia magát. A Topolya részéről adományozott egyetlen hivatalos elismerés, a nem is oly rég még igen jelentősnek számító Októberi Díjat is „egy vidéki magyartanár” kezdeményezte 50. születésnapjára, mint ahogyan ennek a mostani megemlékezésnek a megszervezése is ennek a „vidéki magyartanárnak” jutott az eszébe. Hányszor panaszkolta közben, hogy milyen kínos érzés is az embernek saját bőrén tapasztalnia a bibliai igazságot: „Senki sem (lehet) próféta a saját hazájában.”

Az említettekkel szemben viszont az is tény, hogy elég volt csak egyetlen otthoni hangulatot, szót, szólást felidézni, hogy emlékei révén ismét Topolyán, a topolyaiak között legyen, hogy a mindig magában hordozott topolyai emlékképeket kiélesítse, színeit felragyogtassa, és az általuk kiváltott hangulatával hallgatóját, olvasóját is magával ragadja. Így aztán érthető, hogy Fehér Ferenc az évek során felgyülemlett sérelmei ellenére sem szűnt meg Topolyáért tenni, dobogni. Akik a 70-es, 80-as években rendszeres újságolvasók voltak, tudják, hogy ami Topolyával kapcsolatos volt, minden érdekelte. És szokásos *Kilátó*-beli jegyzetei igazolják, hogy szinte minden jelenben történő topolyai megmozdulás, esemény kellő ürügyül szolgált neki arra, hogy meleg lírai hangon visszatekintsen a homályba, a múltba.

De nemcsak emlékezett, Topolyáért dohogott, kifogásolt is. No nem valami dörgedelmes fenyegetőzéssel, csak szívbe markoló, lelket megremegtető csendes meditálással. Legélesebben, legkétségbeesettebben talán a topolyai Nagykert, a valamikori Bárókert kiirtása és a topolyai Kálvária tervezett eladása miatt.

Egyre inkább meggyőződésévé vált, hogy akiknek valamit jelent, vagy jelentett Topolya, azok sorra elkerültek innen, akik pedig újonnan lettek topolyaiak, azoknak még nincsenek fogva tartó, lelkiismeretet is felébresztő emlékeik.

Szeretném hinni és remélni, hogy mindez már egy kicsit másként van.